

Sygn. akt IV CSK 192/07

**WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 24 października 2007 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Kazimierz Zawada (przewodniczący)

SSN Antoni Górski

SSN Iwona Koper (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa K. P.

przeciwko U. Towarzystwu Ubezpieczeń SA w Ł.

i B. J.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 24 października 2007 r.,

skargi kasacyjnej powódki

od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 13 grudnia 2006 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania oraz rozstrzygnięcia
o kosztach postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Powodowie G. P. i K. P. domagali się zasądzenia od pozwanych kwoty łącznej 2.100.000 zł tytułem zwrotu kosztów pogrzebu poniesionych w związku ze śmiercią syna T. w wypadku samochodowym spowodowanym przez pozwanego B. J., ubezpieczonego od odpowiedzialności cywilnej za szkody komunikacyjne w pozwanym Towarzystwie Ubezpieczeń S.A. U. z siedzibą w Ł. oraz tytułem odszkodowania za znaczne pogorszenie ich sytuacji życiowej, jakie nastąpiło w następstwie jego śmierci.

Wyrokiem z dnia 12 kwietnia 2006 r. Sąd Okręgowy w L. uwzględnił roszczenie o zwrot kosztów pogrzebu do kwoty 3.550 zł, którą zasądził in solidum od pozwanych solidarnie na rzecz powodów, dalsze powództwo oddalił.

Sąd Okręgowy ustalił, że w dacie śmierci syna powodowie nie pracowali i nie pobierali zasiłku. G. P. utracił pracę w związku z redukcją etatów. W 2003 r. osiągnął dochód w kwocie 2800, 16 zł. Przed wypadkiem syna pracował dorywczo jako pomocnik na budowie lub jako robotnik najemny. K. P. z dniem 1 stycznia 2001 r., zawiesiła prowadzoną działalność gospodarczą. Małżonkowie P. mieszkają w K. w domu jednorodzinnym na działce o pow. 0,06 ha, mają pełnoletnią, samodzielną córkę. Od 2004 r. leczą się w Poradni Zdrowia Psychicznego w P. Ich zmarły syn w dacie wypadku uczęszczał do I klasy Zespołu Szkół Technicznych w P., W czasie wakacji i ferii wynajmował się do prac porządkowych u sąsiadów i zbioru owoców. Jego przyszłość życiowa ze względu na wiek była niepewna. Za nieprzekonujące uznał Sąd Okręgowy twierdzenie powodów, że w przyszłości mógł zdobyć dobrze płatny zawód i pomagać rodzicom.

Sąd Okręgowy stwierdził, że powodowie nie udowodnili istnienia związku przyczynowego pomiędzy stanem ich zdrowia a śmiercią syna. Na okoliczność tę powodowie nie zgłaszali wniosków dowodowych. Oddalając wniosek powodów o przeprowadzenie dowodu z informacji w poradni zdrowia psychicznego, w której pozostają oni w leczeniu na okoliczność, że stan ich zdrowia jest związany ze śmiercią syna uznał, że okoliczność tę można udowodnić jedynie w oparciu o opinię biegłego. Jako niewystarczające dla jej ustalenia ocenił przedstawione w sprawie zaświadczenia o stanie zdrowia powodów i podjętym w 2004 r., leczeniu w Poradni

Zdrowia Psychicznego w P. W konsekwencji tego za niewykazaną uznał przesłankę znacznego pogorszenia sytuacji życiowej powodów wskutek śmierci syna w zakresie ich sytuacji materialnej, warunkującą zasądzenie na ich rzecz odszkodowania na podstawie art. 446 § 3 k.p.c. Śmierć syna nie spowodowała też - w ocenie Sądu Okręgowego - pogorszenia ich sytuacji życiowej przejawiającego się w zaprzestaniu czy ograniczeniu aktywności zawodowej. Pogorszenie sytuacji osoby bliskiej zmarłego w ujęciu tego przepisu nie może natomiast polegać wyłącznie na cierpieniach moralnych.

Wyrok Sądu Okręgowego zaskarżyła skutecznie jedynie powódka. W apelacji podnosiła zarzuty naruszenia art. 231 k.p.c. w zw. z art. 446 § 3 k.c. oraz art. 232 i 233 k.p.c.

Zaskarżonym obecnie wyrokiem Sąd Apelacyjny oddalił apelację.

Sąd Apelacyjny podzielił stanowisko apelującej, że w okolicznościach przedmiotowej sprawy istnienie związku przyczynowego między śmiercią syna powódki, a pogorszeniem się jej stanu zdrowia psychicznego można przyjąć w drodze domniemania faktycznego na podstawie art. 231 k.p.c., z uwagi na oczywisty związek czasowy pomiędzy tymi zdarzeniami. Nie jest to jednak wystarczające dla przesądzenia o zasadności dochodzonego przez powódkę roszczenia. W świetle art. 446 § 3 k.c., konieczną przesłanką zasądzenia odszkodowania jest znaczne pogorszenie sytuacji życiowej uprawnionego, które obejmuje niekorzystne zmiany bezpośrednio w jego sytuacji materialnej, jak też zmiany w sferze dóbr niematerialnych, rzutujące jednak na jego sytuację materialną. Przesłanki tej powódka nie wykazała. Z dokonanych przez Sąd pierwszej instancji ustaleń faktycznych, które Sąd Apelacyjny podzielił, wynika bowiem że powódka przez okres dwóch lat przed śmiercią syna była osobą niepracującą, nie prowadziła działalności gospodarczej, którą wcześniej zawiesiła. Pozostawała na utrzymaniu męża, zajmującego się dorywczymi pracami. Obecność syna nie miała wpływu na jej sytuację materialną, gdyż nie spoczywał na nim ciężar utrzymania matki. Porównanie sytuacji materialnej powódki przed i po śmierci syna nie pozwala stwierdzić, że nastąpiło znaczne pogorszenie jej sytuacji.

Nadto wskazał, że pozwany ubezpieczyciel wypłacił wprawdzie powódce dobrowolnie z tego tytułu kwotę 10.000 zł, jednak nie przesądza to, o zaistnieniu

przesłanek do zasądzenia odszkodowania przez sąd, tym więcej, że powódka nie wykazała, iż wyplacona kwota nie zaspakaja tego roszczenia w całości.

Wniesiona przez powódkę skarga kasacyjna od powyższego wyroku oparta została na podstawie naruszenia prawa materialnego. Skarżąca sformułowała w niej zarzut naruszenia art. 446 § 3 k.c. W uzasadnieniu przytoczonej podstawy podnosiła, że na skutek błędnej wykładni art. 446 § 3 sądy orzekające zawężyły zakres jego działania nie uwzględniając, iż przez sytuację życiową należy roznieć ogół czynników składających się na położenie życiowe, także trudno wymierzalne wartości ekonomiczne. Nie wzięły także pod uwagę że utrata dziecka stanowi pogorszenie sytuacji życiowej rodziców pozbawia ich bowiem korzyści z pomocy w postaci usług w gospodarstwie czy formie gotówkowej, a nadto że cierpienia moralne osłabiają energię życiową, wydajność pracy, co wywołuje reperkusje w sytuacji życiowej. Podnosiła, że konieczność leczenia psychiatrycznego zawsze stanowi o znacznym pogorszeniu sytuacji życiowej, zajmuje czas, pieniądze, ogranicza w wykonywaniu obowiązków rodzinnych i zawodowych.

Wnosiła o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości lub uchylenie wyroków obu Sądów i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Na tle wykładni art. 446 § 3 k.c., zarówno w piśmiennictwie jak i judykaturze zarysowały się rozbieżne stanowiska odnośnie do tego czy objęte nim odszkodowanie dotyczy tylko szkody majątkowej, czy również szkody o charakterze niemajątkowym. Według poglądu prezentowanego między innymi w uchwale 7 sędziów SN z dnia 26 października 1970, III PZP 22/77 (OSNCP 1971, nr 7-8, poz. 120) nieuprawnione jest przypisywanie ustawodawcy zamiaru wprowadzenia do zakresu odszkodowania z art. 446 § 3 k.c. także elementów zadośćuczynienia za krzywdę. Odszkodowanie to obejmuje szeroko rozumianą szkodę majątkową. W jego ramy wchodzi uszczerbki majątkowe nieuwzględniane przy ustalaniu renty na podstawie art. 446 § 2 k.c. tj. ponad utratę dostarczanych przez osobę zmarłą środków utrzymania. Dotyczy to przykładowo sytuacji rodziców, którzy ze względu na ich wiek oraz wiek dziecka mogli w przyszłości liczyć realnie na jego pomoc materialną. Drugim o elementem odszkodowania jest szeroko rozumiana, trudna do obliczenia, szkoda wynikła wskutek śmierci osoby bliskiej, która wywołuje trudności

życiowe, poczucie osamotnienia i konieczność podejmowania przez pozostałych członków rodziny dodatkowego wysiłku oraz wydatków.

W najnowszym orzecznictwie Sądu Najwyższego widoczne jest odejście od tego stanowiska na rzecz poglądu, że zakres znacznego pogorszenia sytuacji życiowej, o którym jest mowa w art. 446 § 3 k.c. obejmuje także zmiany w sferze dóbr niematerialnych najbliższych członków rodziny zmarłego. Za takim kierunkiem wykładni opowiedział się Sąd Najwyższy między innymi w wyrokach z dnia 15 października 2002 r., II CKN 985/06 i 30 czerwca 2004 r., IV CK 445/03 (nie publ.). W wyroku z dnia 9 marca 2007 r., V CSK 459/06 (nie publ.) Sąd Najwyższy przyjął natomiast wprost, że odszkodowanie z art. 446 § 3 k.c. obejmuje również naprawienie szkody niemajątkowej spowodowanej śmiercią członka najbliższej rodziny w postaci utraty przez rodzica dziecka, na którego pomoc i wsparcie mógł on liczyć w późniejszym okresie swego życia. Pogląd ten, podziela także SN w obecnym składzie.

Rekompensacie w ramach „stosowanego odszkodowania” na podstawie art. 446 § 3 k.c. podlegają szkody, zarówno majątkowe jak i niemajątkowe, doznane przez rodzica, którego stan zdrowia na skutek silnego wstrząsu psychicznego spowodowanego nagłą tragiczną śmiercią dziecka uległ zmianie uzasadniającej przyjęcie znacznego pogorszenia jego sytuacji życiowej.

Zgodnie z dokonanimi w sprawie ustaleniami obecny stan zdrowia powódki, pozostającej w leczeniu w poradni zdrowia psychicznego, pozostaje w związku przyczynowym ze wstrząsem nerwowym doznany z powodu nagłej, tragicznej śmierci syna. Poważna choroba, jaką niewątpliwie stanowi depresja, z zasady powoduje znaczne pogorszenie sytuacji życiowej osoby chorej. Trafnie podnosi skarżąca, że konieczny proces leczenia angażuje czas, siły chorego i powoduje potrzebę dodatkowych wydatków, a nierzadko sprawia, że wymaga on w sprawach codziennych pomocy, czy wręcz wyręczania go przez inne osoby. Powszechnie dostępna wiedza na temat depresji dostarcza informacji na temat charakteryzującego ją znacznego obniżenia aktywności życiowej. Powodowie podnosili w sprawie, że wypadek odbił się na ich stanie zdrowia, aktywności zawodowej, cierpią na depresję, pogłębiła się ich zła sytuacja, zmieniła się jakość życia, towarzyszy im poczucie smutku, winy i zniechęcenia do życia, poczucie

bezsensu egzystencji, mają trudności w kontaktach. Po stracie syna, na starość będą musieli liczyć na pomoc osób trzecich.

Na tle tych twierdzeń pogorszenie się sytuacji życiowej powódki na skutek śmierci poszkodowanego syna wyraża się zarówno w sferze materialnej jak i pozamaterialnej.

Trafnie zarzuca skarżąca, że zaskarżony wyrok oparty został na błędnej, a w konsekwencji ograniczającej zakres jego zastosowania, wykładni art. 446 § 3 k.c. w następstwie czego sprawa nie została rozpoznana w oparciu o całość twierdzeń powódki uzasadniających jej roszczenie.

W tym stanie rzeczy konieczne i uzasadnione stało się uchylene zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu. Rozpoznając sprawę przy uwzględnieniu wskazań dokonanej przez Sąd Najwyższy wykładni Sąd Apelacyjny będzie miał na uwadze, że stosowne, w okolicznościach konkretnej sprawy, odszkodowanie w rozumieniu art. 446 § 3 k.c. powinno, gdy idzie o jego wysokość, wyrażać się kwotą stanowiącą dla uprawnionego odczuwalne przysporzenie.

Z tych przyczyn orzeczono jak w sentencji (art. 393¹⁵ k.p.c.).